

Język polski

Motywy literackie

Motyw – najmniejsza elementarna jednostka świata przedstawionego dzieła: zdarzenie, przedmiot, cecha, sytuacja, przeżycie.

Powtarzające się na przestrzeni wieków motywy to **toposy**.

Wśród motywów występujących w utworach fabularnych wyróżnia się:

- **motyw dynamiczny** – rodzaj motywu literackiego, dzięki któremu świat przedstawiony może się zmieniać i przekształcać w czasie; są to najczęściej zdarzenia: motyw podróży, motyw spotkania;
- **motyw statyczny** – rodzaj motywu literackiego, dzięki któremu kształtowana jest przestrzeń świata przedstawionego; przede wszystkim przedmioty, elementy krajobrazu i inne zjawiska wypełniające tę przestrzeń, wpływające na wygląd zarówno świata jak i postaci w nim umieszczonych;
- **motyw obiegowy** (motyw wędrowny) – rodzaj motywu, dzięki któremu możemy rozpoznać akcje przechodzącą w następną.

Tabela 1. Motywy literackie¹

Motyw	Dzieło literackie
Arkadii (Raju)	<i>Boska komedia</i> , Dante Alighier; <i>Pieśń świętojańska o Sobótce</i> , Jan Kochanowski; <i>Pan Tadeusz</i> , Adam Mickiewicz – <i>Krainą szczęśliwości, spokoju i ladu jest w tym przypadku Soplicowo. To mały zamknięty świat, przepelniony dobrem, harmonią, w którym to, co złe jest chwilowe i ma swoje szczęśliwe zakończenie, który swym mieszkańcom, uprzyjemniającym sobie życie m.in. grzybobraniem czy dyskusjami o etykiecie, zdaje się być krainą bez troski. Istotnym składnikiem jest wszechobecna natura, która dopełnia swoją istotą życie człowieka. Współgra ona z życiem bohaterów, urzeka ich swoim pięknem, a jednocześnie wyznacza rytm życia i pracy poprzez następstwo pór roku oraz wschody i zachody słońca. To świat, do którego chętnie chciałoby się uciec, by zaznać uczucia szczęśliwości, wypełniającego każdą sferę życia;</i> <i>Nad Niemnem</i> , Eliza Orzeszkowa; <i>Przedwiośnie</i> , Stefan Żeromski.
Artysty	<i>Mitologia</i> (Hefajstos); <i>Lalka</i> , Bolesław Prus; <i>Wesele</i> , Stanisław Wyspiański; <i>Chłopi</i> , Władysław S. Reymont; <i>Cudzoziemka</i> , Maria Kuncewiczowa – <i>Niespełnioną, głównie pod względem zawodowym, artystką jest Róża Żabczyńska. Obdarzona talentem muzycznym nigdy nie osiągnęła sławy, o której marzyła. Za swoją porażkę winiła</i>

¹ Przedstawione w tabeli motywy oraz dzieła literackie są tylko wybranymi przykładami. Podane pod tabelą linki pozwolą Wam przejść na strony, gdzie znajdziecie bogatszy wybór, w niektórych przypadkach wraz z krótkim opisem, a i możecie na owych stronach znaleźć dzieła kultury powiązane z motywem oraz materiały do powtórek z epok.

	<p>nauczyciela śpiewu, który nie przywiązywał uwagi do przygotowania technicznego uczennicy. Przez wiele lat pragnęła zagrać koncert D-dur Brahmsa, lecz nigdy nie potrafiła tego uczynić, sądząc, że ma źle wyćwiczoną rękę. Dopiero u kresu życia zrozumiała, że jej serce, zgorzkniałe i pełne nienawiści, nigdy nie potrafiło odpowiednio czuć muzyki. Artystką jest również obdarzona pięknym głosem Marta. Przez wiele lat ukrywała przed matką swój talent. Róża w karierze córki widziała zrealizowanie własnych ambicji.</p>
Bohatera	<p><u>Faust</u>, Johann Wolfgang von Goethe; <u>Dziady</u>, Adam Mickiewicz – Gustaw z IV i Konrad z III części, to bohaterzy romantyczni. Gustaw, żyjący miłością i wybierający samobójstwo po utracie ukochanej, to typowy romantyczny kochanek. Konrad buntuje się przeciwko Bogu, utożsamiając się z cierpiącym narodem. Obaj są jednostkami o silnej osobowości i indywidualizmie; <u>Kordian</u>, Juliusz Słowacki; <u>Lalka</u>, Bolesław Prus.</p>
Buntu	<p><u>Mitologia</u> (Prometeusz) i <u>Biblia</u> (Adam i Ewa); <u>Antygona</u>, Sofokles; <u>Romeo i Julia</u>, Wiliam Szekspir; <u>Zbrodnia i kara</u>, Fiodor Dostojewski; <u>Potop</u>, Henryk Sienkiewicz; <u>Szyfowe prace</u>, Stefan Żeromski – <i>Uczeń klerykowski gimnazjum, Bernard Zygiel, buntuje się recytując na lekcji polskiego „Redutę Orдона”.</i> Jego zachowanie jest impulsem dla innych chłopców, którzy przekonują się, że można opierać się rusefikacji, poznając na przykład historię i literaturę polską w tajnym stowarzyszeniu.</p>
Cierpienia	<p><u>Mitologia</u> (Prometeusz) i <u>Biblia</u> (Hiob); <u>Treny</u>, Jan Kochanowski; <u>Dziady</u>, Adam Mickiewicz; <u>Ludzie bezdomni</u>, Stefan Żeromski; <u>Granica</u>, Zofia Nałkowska – <i>Mamy tu swoiste studium cierpienia ludzkiego, które ma wiele obliczy i wiele przyczyn. Kolichowska cierpi mając świadomość, że się starzeje. Elżbieta cierpi z powodu nieodwzajemnionej miłości, a później cierpi dostrzegając brutalność otaczającego ją świata, w którym ludzie muszą żyć pod podłogą jak szczury, by nie umierać na ulicy z głodu. Cierpi jako mężatka, uwikłana w problemy męża z byłą kochanką. Jest świadoma, że Bogutówna wrosła w ich małżeństwo i nie ma sposobu na rozwiązanie tej sprawy. Cierpi, widząc niepokój i wewnętrzną szarpaninę emocjonalną męża, który nie potrafi definitywnie zerwać powiązań z Justyną. Cierpi Jasia Gołąbska, widząc swoje, umierające kolejno, dzieci. Nie wie, jak im pomóc. Cierpi Justyna po usunięciu ciąży, zbyt późno dostrzegając swój błąd i nie potrafi pogodzić się z myślą, że nie pozwoliła urodzić się dziecku. Cierpienie w powieści to przede wszystkim cierpienie emocjonalne, wywołane krzywdą lub niemożnością zmiany zaistniałej sytuacji oraz bezsilnością bohaterów wobec życia.</i></p>
Córki	<p><u>Antygona</u>, Sofokles; <u>Treny</u>, Jan Kochanowski;</p>

	<p><u>Balladyna</u>, Juliusz Słowacki;</p> <p><u>Nad Niemnem</u>, Eliza Orzeszkowa;</p> <p><u>Cudzoziemka</u>, Maria Kuncewiczowa – <i>Marta to najmłodsze dziecko Róży i Adama, niechciane przez matkę. Dla Adama Marta jest wymarzoną córką, na którą przelał całą miłość. Według matki, to „nieodrodną córeczką tatusia”.</i> Róża przez pierwsze lata życia Marty nie interesowała się nią, nie okazywała żadnych uczuć, była obojętna i nienawidziła dziecka. Z zawziętością śledziła córkę, upajała się jej strachem. W pewnym momencie chciała nawet otruć dziewczynkę, myśląc, że w ten sposób zemści się ostatecznie na mężu. Zemsty dokonała w inny sposób – odbierając Adamowi córkę. Gdy zaś okazało się, że dziewczyna posiada piękny głos, Róża podjęła decyzję o dalszym życiu Marty. Uznała, iż córka jest w stanie zrealizować jej marzenia o sławie i powinna uczyć się śpiewu. Marta, przez całe dzieciństwo łaknąca matczynej miłości, zrezygnowała z własnych marzeń o szkole rolniczej, poświęciła również wspaniałe porozumienie łączące ją z ojcem i zaczęła spełniać pragnienia Róży.</p>
Domu	<p><u>Odyseja</u>, Homer;</p> <p><u>Pan Tadeusz</u>, Adam Mickiewicz;</p> <p><u>Nad Niemnem</u>, Eliza Orzeszkowa;</p> <p><u>Moralność pani Dulskiej</u>, Gabriela Zapolska – <i>Jest to krytyka domu mieszczańskiego, w którym panuje obłuda i pruderia. Dulski tylko na pokaz strzeże przyzwoitości swej rodziny, a w rzeczywistości dopuszcza do romansu swego syna Zbyszka ze służącą. Mąż to całkowicie podporządkowany pantoflarz, zaś syn, mimo chwilowego buntu, ulega matce wybierając wygodne życie;</i></p> <p><u>Przedwiośnie</u>, Stefan Żeromski;</p> <p><u>Ferdydurke</u>, Witold Gombrowicz.</p>
Dziecka	<p><u>Treny</u>, Jan Kochanowski;</p> <p>Nowele:</p> <p><u>Tadeusz</u>, E. Orzeszkowa;</p> <p><u>Antek</u>, <u>Anielka</u>, Bolesław Prus;</p> <p><u>Janko Muzykant</u>, Henryk Sienkiewicz;</p> <p><u>Nasza szkapka</u>, Maria Konopnicka – <i>Ciekawym zabiegiem było stworzenie narracji z perspektywy dziecka, w tym przypadku najstarszego syna Mostowiaków – Wicka. Dzięki temu poznajemy uczucia, które towarzyszyły chłopcu w najbardziej znamienym etapie jego życia – przy stracie matki. Chłopcy postrzegali wydarzenia w swój dziecinny sposób, traktując wyprzedawanie mebli jako zabawę i przygodę. Gdy Filip sprzedał szafę, cieszyli się, że na miejscu po meblu znaleźli drobne rzeczy (guzik, igłę), które potraktowali jako skarby. Podobnie było z łóżkiem (mogli teraz spać na sienniku, jak prawdziwi mężczyźni, jak ojciec), krzesłami (niesienie na głowie stołków do Żyda było wyprawą godną najznakomitszych wędrowców) czy trzema skarbami matki – rondlem, moździerzem i żelazkiem.</i></p> <p><u>Władca much</u>, William Golding</p> <p><u>Oskar i pani Róża</u>, Éric-Emmanuel Schmitt.</p>
Kobiety	<p><u>Mitologia</u> (Prometeusz) i <u>Biblia</u> (Hiob);</p>

	<p><u>Boska komedia</u>, Dante Alighieri; <u>Pan Tadeusz</u>, Adam Mickiewicz; <u>Nad Niemnem</u>, Eliza Orzeszkowa – Ukazano tu m.in. Justynę Orzelską jako idealistkę pracy, odrzucającą wygodne życie na salonach oraz małżeństwo z arystokratą, decydując się związać ze zubożałym szlachcicem Janem Bohatyrowiczem. Martę cierpiącą z powodu niespełnionej miłości i błędnej decyzji podjętej w wyniku strachu przed popełnieniem mezaliansu. Wiecznie omdlałą i chorą Emilię Korczyńską, ofiarę romantycznych teorii, żyjącą w świecie sentymentalnych powieści, zaś jedyną radość przynosiło jej zagłębianie się w lekturze cikliwych opowiadań. Praca i zajęcia męża, starającego się utrzymać Korczyn były jej zupełnie obce; <u>Trylogia</u>, Henryk Sienkiewicz;</p> <p>Kobiety heroiczne: <u>Odyseja</u>, Homer, <u>Antygona</u>, Sofokles, <u>Grażyna</u>, Adam Mickiewicz; <u>Zbrodnia i kara</u>, Fiodor Dostojewski, <u>Silaczka</u>, Stefan Żeromski;</p> <p>Kobiety niespełnione: <u>Pani Bovary</u>, Gustave Flaubert, <u>Dama Kameliowa</u>, Aleksander Dumas, <u>Noce i dnie</u>, Maria Dąbrowska, <u>Emancypantki</u>, Bolesław Prus;</p> <p>Femme fatale: <u>Makbet</u>, Wiliam Szekspir, <u>Balladyna</u>, Juliusz Słowacki, <u>Lalka</u>, Bolesław Prus, <u>Chłopi</u>, Władysław Reymont.</p>
Matki	<p><u>Dziady</u>, Adam Mickiewicz; <u>Moralność pani Dulskiej</u>, Gabriela Zapolska; <u>Przedwiośnie</u>, Stefan Żeromski – Pani Jadwiga ponad wszystko kochała swojego syna, Cezarego, pomimo że młody Baryka nie okazywał jej należytego szacunku i posłuszeństwa po wyjeździe ojca na wojnę. Kobieta próbowała robić wszystko, by jej jednemu dziecku niczego nie zabrakło. Spełniała każdą jego zachciankę, nie dostając od niego w zamian nic. Cezary bardzo późno dostrzegł, że: „(...) zgarbiła się, skuliła, zmalala. Była siwa, pomarszczona, żółta, odziana w dawną, wyświechtaną sukieneczynę. Gdy biegła za jego sprawami, wynosiła jego brudy, prała jego bieliznę, obsługiwała go jak pokojówka i kucharka – często chwytala się rękami za serce albo za głowę. Widział, jak się podiera sękatym kijem wchodząc na schody – maca rękami sprzęty i ściany w biały dzień, jak by nagle oslepla”. Z zażenowaniem zorientował się, że nie zauważał jej wysiłków, ani wielkiej rodzicielskiej miłości, która nią kierowała. Po śmierci kobiety często ją wspominał i tęsknił do niej; <u>Granica</u>, Zofia Nałkowska; <u>Tango</u>, Sławomir Mrożek.</p>
Miasta	<p><u>Ojciec Goriot</u>, Balzak; <u>Lalka</u>, Bolesław Prus;</p>

	<p><i>Zbrodnia i kara</i>, Fiodor Dostojewski;</p> <p><i>Ziemia obiecana</i>, Władysław S. Reymont – <i>Ukazany jest świat przemysłowego miasta Łodzi końca XIX wieku. Przedstawiona Łódź jawi się jako miejsce bezwzględnej walki o byt, świat wielkich fabrykantów, bogatej finansjery oraz zwykłych „geszefciarzy”, którzy robią wielkie interesy, oszukują, używają podstępu, a przede wszystkim bezwzględnie wykorzystują robotników.</i></p> <p><i>Sklepy cynamonowe</i>, Bruno Schulz;</p> <p><i>Dżuma</i>, Albert Camus.</p>
Miłości	<p><i>Romeo i Julia</i>, Wiliam Szekspir;</p> <p><i>Pan Tadeusz</i>, Adam Mickiewicz;</p> <p><i>Śluby panińskie</i>, Aleksander Fredro – <i>Autor starał się pokazać, iż uczucie łączące ludzi jest siłą tak wielką jak przyciąganie magnesu i nic nie może na nie wpłynąć. Śluby panińskie stanowią doskonałe studium analizy poszczególnych faz miłości, poczynając od jej narodzenia się aż do szczęśliwego finału przed ołtarzem. Pokazane jest także, iż miłość nie jest jednolita i ma swoje odmiany;</i></p> <p><i>Zbrodnia i kara</i>, Fiodor Dostojewski;</p> <p><i>Anna Karenina</i>, Lew Tołstoj.</p>
Młodości	<p><i>Na młodość</i>, Jan Kochanowski;</p> <p><i>Szyfowe prace</i>, <i>Przedwiośnie</i>, Stefan Żeromski;</p> <p><i>Kamienie na szaniec</i>, Aleksander Kamiński;</p> <p><i>Ferdydurke</i>, Witold Gombrowicz;</p> <p><i>Tango</i>, Sławomir Mrożek – <i>Artur to postać nowoczesnego młodzieńca, czującego się spadkobiercą romantyków. Pragnie on uporządkować swoje otoczenie, przeciwstawia się poglądom rodziców, tęskni za jasnymi normami moralnymi i prawdziwą miłością. Przegrywa, ponieważ okazuje się za słaby wobec rzeczywistości reprezentowanej przez Edka.</i></p>
Obyczajów i tradycji	<p><i>Antygona</i>, Sofokles;</p> <p><i>Pan Tadeusz</i>, Adam Mickiewicz;</p> <p><i>Dziady</i>, Adam Mickiewicz – <i>W romantyzmie nastąpił charakterystyczny dla tej epoki zwrot ku motywom i literaturze ludowej, która pierwotnie występowała w twórczości ustnej. Romantycy w wierzeniach i zwyczajach ludowych widzieli skarbnicę tradycji narodowej. Swoje utwory stylizowali na wzór twórczości artystów, wywodzących się z prostego ludu. W dziełach romantycznych odnaleźć można przyswojone z folkloru prawdy i postawy moralne, jakimi kierował się lud. To romantycy wprowadzili do literatury bohatera ludowego i poprzez pryzmat jego wartości i poglądów ukazywali świat;</i></p> <p><i>Potop</i>, Henryk Sienkiewicz;</p> <p><i>Chłopi</i>, Władysław S. Reymont.</p>
Ojca	<p><i>Mitologia</i> (Zeus), <i>Biblia</i> (Józef);</p> <p><i>Król Edyp</i>, Sofokles;</p> <p><i>Hamlet</i>, Wiliam Szekspir;</p> <p><i>Pan Tadeusz</i>, Adam Mickiewicz;</p> <p><i>Chłopi</i>, Władysław S. Reymont;</p>

	<p><i>Tango</i>, Sławomir Mrożek – <i>Stomil nie jest typowym ojcem, czyli przykładem do naśladowania dla syna. Niechlujny bałaganiarz nie poczuwa się do odpowiedzialności za Artura, jest całkowicie pochłonięty swoją pasją, czyli kolejnymi eksperymentami teatralnymi. Postawa jego, jak i Eleonory, budzi w odbiorcy dramatu pytanie, kto wychował głównego bohatera na człowieka z zasadami.</i></p>
Ojczyzny	<p><i>Odyseja</i>, Homer; <i>Konrad Wallenrod</i>, <i>Pan Tadeusz</i>, Adam Mickiewicz; <i>Trylogia</i>, Henryk Sienkiewicz; <i>Nad Niemnem</i>, Eliza Orzeszkowa – <i>Autorka opisuje urodę ziemi litewskiej. Związek z ojczyzną pogłębia praca na polskiej ziemi, dostrzeganie otaczającej natury, pamięć o tragicznej historii oraz zachowywanie odwiecznych tradycji. Kraj przodków łączy zarówno Bohatyrowiczów, jak i Korczyńskich, ponieważ członkowie obu rodów zginęli za ojczyznę w powstaniu.</i></p>
Patriotyzmu	<p><i>Rzecz to piękna</i>, Tyrteusz; <i>Konrad Wallenrod</i>, <i>Pan Tadeusz</i>, Adam Mickiewicz; <i>Gloria victis</i>, Eliza Orzeszkowa; <i>Trylogia</i>, Latarnik, Henryk Sienkiewicz <i>Noc listopadowa</i>, Stanisław Wyspiański – <i>Czyny zbrojne i ofiara powstańców uważana jest za wielką narodową patriotyczną ofiarę. Postawy przywódców powstania listopadowego były również oceniane przez autora. Wydarzenia z historii Polski łączył z mitologią, przedstawiając bogów greckich obok wodzów i młodych polskich oficerów.</i></p>
Podróży	<p><i>Boska Komedia</i>, Dante Alighieri; <i>Kandyd</i>, Wolter; <i>Faust</i>, Johann Wolfgang von Goethe; <i>Kordian</i>, Juliusz Słowacki; <i>Lord Jim</i>, Joseph Conrad – <i>Autor znany ze swych marynistycznych zainteresowań, opisuje wędrówkę kapitana Jima, któremu odebrano patent żeglarski, z powodu zatonięcia statku "Patny". Po przegranym procesie ima się różnych zajęć płynąc wzdłuż prawie całego wybrzeża Oceanu Indyjskiego, nigdzie nie mogąc odnaleźć swojego miejsca.</i></p>
Polski / Polaków	<p><i>Krótką rozprawą między trzema osobami, Panem, Wójtem a Plebanem</i>, Mikołaj Rej; <i>Kazania sejmowe</i>, Piotr Skarga; <i>Dziady</i>, Adam Mickiewicz – <i>Część III poświęcona jest pamięci narodowych męczenników. Ukazuje sytuację narodu po klęsce powstania listopadowego i postawy społeczeństwa wobec zaborcy od postaw patriotycznych na przykładzie młodzieży wileńskiej, przez prześladowania, jakie dotknęły Czchowskiego i syna pani Rollison, po ugodowe, a czasem wręcz służalcze zachowania osób publicznych w scenie balu u senatora. Autor porównuje nasz naród do lawy, która choć z wierzchu „zimna i plugawa”, to jej wewnętrznego ognia nic nie jest w stanie ochłodzić. Przedstawia ideę mesjanizmu narodowego; nazywa Polskę „Chrystusem narodów”, sugerując, że cierpienia Polski wybawią inne kraje;</i> <i>Wesele</i>, Stanisław Wyspiański;</p>

	<p><u>Przedwiośnie</u>, Stefan Żeromski; <u>Początek</u>, Andrzej Szczypiorski.</p>
Pracy	<p><u>Ludzie bezdomni</u>, Stefan Żeromski; <u>A...B...C...</u>, Tadeusz, Eliza Orzeszkowa; <u>Chłopi</u>, Władysław S. Reymont – <i>Praca w powieści jest podstawowym elementem życia wsi, wyznacza rytm jej egzystencji. Można powiedzieć, że szanowany i lubiany był ten, kto pracował. Praca była również szansą na wydostanie się z biedy i nędzy panującej w Lipcach. Największym poważaniem cieszyli się najbogatsi gospodarze, a co za tym idzie – najbardziej pracowici;</i> <u>Dżuma</u>, Albert Camus; <u>Inny świat</u>, Gustaw Herling-Grudziński; <u>Folwark zwierzęcy</u>, George Orwell.</p>
Przyrody	<p><u>Cierpienia młodego Wertera</u>, Johann Wolfgang von Goethe; <u>Pan Tadeusz</u>, Adam Mickiewicz - <i>Przyroda w epopei jest elementem bardzo istotnym. To swoisty bohater świata przedstawionego, który jest nie tylko tłem dla dziejących się wydarzeń, ale współlistnieje na równi z człowiekiem. Dzięki antropomorfizacji zjawisk przyrody granice między światem człowieka i światem natury, zacierają się i tworzą jednolity, metafizyczny świat. Przyroda wytycza rytm życia ludzi, a człowiek stara się z nią żyć w zgodzie i jedności;</i> <u>Nad Niemnem</u>, Eliza Orzeszkowa; <u>Chłopi</u>, Władysław S. Reymont.</p>
Rewolucji	<p><u>Nie-Boska Komedia</u>, Zygmunt Krasiński; <u>Lalka</u>, Bolesław Prus – <i>Rzeki w swoich wspomnieniach, przywołuje czasy „Wiosny Ludów”. Dla starego subiekta, który brał udział w tamtejszych wydarzeniach, to symbol walki z tyranią, a także przeciwstawienie się porządkowi ustalonym na Kongresie Wiedeńskim. Walka była dla niego potwierdzeniem idei napoleońskich i dążeniem do wolności w duchu I Cesarstwa.</i> <u>Przedwiośnie</u>, Stefan Żeromski; <u>Biała gwardia</u>, Michał Bułhakow; <u>Szewcy</u>, Stanisław Ignacy Witkiewicz.</p>
Rodziny	<p><u>Król Edyp</u>, Sofokles; <u>Makbet</u>, Wiliam Szekspir; <u>Pan Tadeusz</u>, Adam Mickiewicz; <u>Chłopi</u>, Władysław S. Reymont; <u>Ferdydurke</u>, Witold Gombrowicz - <i>Modelową rodziną są tu Młodziakowie. Trzyosobowa mieszczańska rodzina, której postępowanie i zasady są przykładem „fałszywej formy”. Głową rodziny jest Wiktor Młodziak, inżynier-konstruktor i urbanista. Jego żona - Joanna Młodziakowa – nie pracuje zawodowo, ale aktywnie uczestniczy w społecznej działalności, realizując się jako „członkini komitetu dla ratowania niemowląt lub dla zwalczania plagi żebraniny dziecięcej w stolicy”. „Obrazu rodziny” dopełnia nastoletnia córka Zuta. Wszyscy zachowują się bardzo nowocześnie, w domu czczą racjonalizm, wyolbrzymiają rolę sportu szczytą się swoimi wyzwolonymi z formy zasadami i wolnomyślicielstwem, Gdy odkrywają w szafach pokoju Zuty obecność nastoletniego Kopyrdy i podstarzałego</i></p>

	<i>profesora, pęka ich forma i pokazują prawdziwe, skrywane przed otoczeniem, klasyczne i tradycyjne oblicze.</i>
Rycerza	<p><i><u>Iliada</u>, Homer;</i> <i><u>Pieśń o Rolandzie</u>;</i> <i><u>Pamiętniki</u>, Jan Chryzostom Pasek;</i> <i><u>Krzyżacy</u>, <u>Trylogia</u>, Henryk Sienkiewicz;</i> <i><u>Wesele</u>, Stanisław Wyspiański – Rycerz to ucieleśnienie marzeń Poety o wielkim bohaterze, którym był Zawisza Czarny. Zjawia ta jest symbolem dawnej potęgi narodu polskiego, jego waleczności oraz męstwa. Przypomina Poecie najświetniejsze czasy w dziejach Polski, kiedy pod Grunwaldem Jagiełło rozgromił Krzyżaków. Uświadamia też Poecie, że poezja, jaką uprawia nie ma sensu, że dekadentyzm do niczego nie prowadzi. Nakłania go do złożenia przysięgi, że od teraz Poeta zajmie się twórczością, która wzbudzi w Polakach zapal do walki narodowo-wyzwoleńczej, przez co Polska odzyska swoją dawną pozycję mocarstwa.</i></p>
Samobójstwa	<p><i><u>Król Edyp</u>, Sofokles;</i> <i><u>Makbet</u>, <u>Romeo i Julia</u>, Wiliam Szekspir;</i> <i>Dziady, Konrad Wallenrod, Adam Mickiewicz;</i> <i><u>Quo vadis</u>, Henryk Sieniewicz – Samobójstwo popełniają Petroniusz oraz Eunice. Elegant, pragnący umrzeć pięknie i godnie, decyduje się na ostateczny krok w chwili, gdy dowiaduje się, iż Neron wydał na niego wyrok śmierci. Mężczyzna nie boi się śmierci, przeczuwając od jakiegoś czasu jej nadejście. Urządza ucztę, na którą zaprasza augustianów i rozkazuje lekarzowi, aby otworzył mu żyły. Zakochana w Petroniuszu Eunice, wiedząc, że nie będzie potrafiła żyć bez swojego pana, decyduje się umrzeć razem z nim. Wraz z ich śmiercią zginęło w Rzymie to, co pozostało jeszcze światu – piękno i poezja;</i> <i><u>Medaliony</u>, Zofia Nałkowska.</i></p>
Samotności	<p><i><u>Hamlet</u>, Wiliam Szekspir;</i> <i><u>Kordian</u>, Juliusz Słowacki;</i> <i><u>Zbrodnia i kara</u>, Fiodor Dostojewski;</i> <i><u>Wieża</u>, Gustaw Herling-Grudziński – W swoim opowiadaniu autor przedstawia na kilku planach narracyjnych (kompozycja szkatułkowa) historię trędowatego Lebossa oraz nauczyciela gimnazjum. Lebossa, mieszkaniec Wieży Strachu, skazany jest przez swoją chorobę na śmierć w odosobnieniu. Gdy umiera mu siostra, ostatnia bliska osoby, postanawia w buncie i rozpaczy spalić wieżę. Znajduje jednak list siostry proszącej go o wytrwanie w pokorze, cierpliwości i wiary. Od tego momentu z godnością znosi swe osamotnienie. Nauczyciel gimnazjalny inaczej zachowuje się wobec cierpienia i samotności. Po tragicznej śmierci najbliższych i nieudanej próbie samobójczej pogrąża się w beznadziejności, twierdząc, że żyje dlatego, bo nie może umrzeć;</i> <i><u>Ósmy dzień tygodnia</u>, Marek Hłasko.</i></p>
Snu	<p><i><u>Biblia</u> (sen faraona o siedmiu krowach);</i> <i><u>Sen nocy letniej</u>, Wiliam Szekspir;</i> <i><u>Dziady</u>, Adam Mickiewicz;</i> <i><u>Zbrodnia i kara</u>, Fiodor Dostojewski;</i></p>

	<p><i>Sklepy cyrkonowe</i>, Bruno Schulz – W dziele wykorzystana jest konwencja oniryczna. Cała przedstawiona w utworze rzeczywistość ma cechy marzenia sennego, nastrój magicznego klimatu. Ukazany w utworze Drohobycz nie jest zwykłym, do końca realnym miasteczkiem. Odnajdujemy w nim przepastne podwórka i podwójne ulice, z których nie sposób się wyplątać, bo wydłużają się i wklajają niczym w sennym koszmarze. Świat przestaje się kierować prawami logiki – władzę nad nim obejmują swobodne skojarzenia – podobnie jak we śnie. Zastosowana w sklepach poetyka sennego marzenia pomaga kreować świat subiektywny, widziany z bardzo osobistej perspektywy, przesiąknięty indywidualnością opowiadającej o nim osoby. Oniryczna rzeczywistość ujawnia się głównie w niezwykłości języka.</p>
Syna	<p><i>Biblia</i> (syn marnotrawny); <i>Pan Tadeusz</i>, Adam Mickiewicz; <i>Nie-Boska Komedia</i>, Zygmunt Krasiński; <i>Chłopi</i>, Władysław S. Reymont; <i>Tango</i>, Sławomir Mrożek – Artur to nowoczesny młodzieniec, syna Stomila, który pragnie uporządkować swoje otoczenie, przeciwstawiając się poglądom rodziców. Tęskni za jasnymi normami moralnymi i prawdziwą miłością. Nie jest zwolennikiem rozwiązłości seksualnej i dąży do zaostrenia obyczajów panujących w domu. Ponosi jednak klęskę, ponieważ tylko jemu zależy na przywróceniu starych norm.</p>
Szaleństwa	<p><i>Hamlet</i>, <i>Makbet</i>, Wiliam Szekspir; <i>Zbrodnia i kara</i>, Fiodor Dostojewski; <i>Jądro ciemności</i>, Joseph Conrad – Szaleństwo pełni w „Jądrze ciemności” dwie funkcje. Po pierwsze jest to ironiczny mechanizm, który ma wywołać w czytelniku poczucie sympatii dla Kurtza. Marlow niemal od początku wiedział, iż agent był szalony, lecz poprzez poznawanie o nim kolejnych faktów, uznał, iż to, co dla towarzystwa było szaleństwem, jemu wydawało się pociągające. Dzięki temu Marlow wraz z czytelnikiem sympatyzują z Kurtzem, a jednocześnie nabierają podejrzeń, co do spółki. Po drugie szaleństwo Kurtza wynika z nieprzestrzegania przez niego norm zachodniej cywilizacji oraz żądzy władzy; <i>Mistrz i Małgorzata</i>, Michaił Bułchakow; <i>Mała apokalipsa</i>, Tadeusz Konwicki.</p>
Szatana	<p><i>Boska komedia</i>, Dante Alighieri; <i>Raj utracony</i>, John Milton; <i>Faust</i>, Johann Wolfgang von Goethe; <i>Kordian</i>, Juliusz Słowacki; <i>Lucifer</i>, Tadeusz Miciński – Miciński przedstawia szatana, który już we wstępie mówi, że pochodzi od Boga: „Jam jest płomień boży”. Sprzecznosc „ciemny płomień” zdradza, iż jest symbolem zła określanego zwykle jako ciemność. W utworze zostaje ukazana jego siła, władza nad żywiołami. Jednakże w rzeczywistości szatan jest wewnętrznie rozdarty – jest silny, ale i słaby, ma władzę, „a płakałby nad sobą”. Lucyfer u Micińskiego nie zostaje ukazany jako demoniczny sprawca zbrodni – to jednostka cierpiąca, która drogo płaci za swój bunt przeciw Bogu i jest zwyciężona przez wschodzące słońce, wielbiące Tego, któremu on się przeciwstawił. Upadły anioł staje się nam bliski, gdyż pod jego postacią możemy się kryć my sami, dręczeni rozterkami, przeżywający emocje, napięcia i niepewności wobec</p>

	<p><i>wszechświata;</i> <i>Mistrz i Małgorzata</i>, Michaił Bułchakow.</p>
Tańca	<p><i>Pieśń świętojańska o Sobótce</i>, Jan Kochanowski; <i>Pan Tadeusz</i>, Adam Mickiewicz; <i>Chłopi</i>, Władysław S. Reymont; <i>Wesele</i>, Stanisław Wyspiański; <i>Tango</i>, Sławomir Mrożek – <i>Najbardziej oczywistym motywem w dramacie jest taniec. Finałowa scena swoją wymową nawiązuje do chocholego tańca z „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego. Brutal Edek prowadzi w tańcu Eugeniusza, reprezentującego polską inteligencję. Scena ta uwidacznia marazm, którym cechowało się społeczeństwo PRL-u.</i></p>
Utopii	<p><i>Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki</i>, Ignacy Krasicki; <i>Kandyd</i>, Wolter; <i>Ludzie jak bogowie</i>, Herbert Georgie Wells; <i>Podróż do Ikarii</i>, Etienn Chabet; <i>Przedwiośnie</i>, Stefan Żeromski – <i>Opisana jest wizja estetycznych „szklanych domów”, w których mieli mieszkać, w rozwijającej się Polsce, robotnicy. Cezary Baryka konfrontuje utopijne, wyidealizowane wizje ojca z ponurą rzeczywistością powojennej Rzeczypospolitej, która dodatkowo musi się zmagać z nawałnicą bolszewicką. Motyw szklanych domów jest swoistą krytyką romantycznych złudzeń i wiary w piękne, choć nierealne wizje.</i></p>
Wojny	<p><i>Iliada</i>, Homer; <i>Transakcja wojny chocimskiej</i>, Wacław Potocki; <i>Wojna i pokój</i>, Lew Tołstoj; <i>Niemcy</i>, Leon Kruczkowski – <i>Przedstawiony jest obraz życia w czasie okupacji niemieckiej. Odłony I. aktu przybliżają sytuację w okupowanych przez Niemców krajach, bezwzględność okupanta i okrucieństwo wobec ludzi innych narodów. Akt II i III przedstawia stosunek Niemców do otaczającej ich rzeczywistości;</i> <i>Kamienie na szaniec</i>, Aleksander Kamiński.</p>
Wsi	<p><i>Żywot człowieka poczciwego</i>, Mikołaj Rej – <i>Rej stworzył apoteozę godnego i szczęśliwego życia ziemiańskiego na wsi. Jego utwór jest wielką pochwałą stateczności, spokojnego, uregulowanego zgodnie z naturą bytu człowieka, pogodzonego z naturalnym rytmem przemijania, ze światem i umiejącego korzystać z darów wiejskiego gospodarstwa, przyrody;</i> <i>Śluby panińskie</i>, Aleksander Fredro; <i>Nad Niemnem</i>, Eliza Orzeszkowa; <i>Chłopi</i>, Władysław S. Reymont; <i>Folwark zwierzęcy</i>, George Orwell.</p>
Zbrodni	<p><i>Mitologia</i> (Syzyf), <i>Biblia</i> (Kain i Abel); <i>Hamlet</i>, <i>Makbet</i>, <i>Romeo i Julia</i>, Wiliam Szekspir; <i>Zbrodnia i kara</i>, Fiodor Dostojewski; <i>Medaliony</i>, Zofia Nałkowska; <i>Opowiadania</i>, Tadeusz Borowski – <i>Analizując kolejne opowiadania widać wyraźnie, że z nich bije przeświadczenie o degradacji ludzkiego świata, który,</i></p>

	<p>jak pisze Urbański, „stał się światem kamiennym, odczłowieczonym, podzielonym na bezdusznych oprawców i bezrozumne ofiary”. Przyczynę tego stanu autor upatrywał w kulturze europejskiej, którą oskarżył o dopuszczenie do narodzin totalitaryzmu i jego potworne konsekwencje.</p>
Zjaw, duchów	<p><u>Makbet</u>, Wiliam Szekspir; <u>Dziady</u>, Adam Mickiewicz; <u>Nie-Boska Komedia</u>, Zygmunt Krasiński; <u>Opowieść wigilijna</u>, Charles Dickens; <u>Wesele</u>, Stanisław Wyspiański – W utworze pojawia się szereg widm nawiązujących do trudnej polskiej historii. Postaci występujące w scenach realistycznych autor nazwał osobami, a widma i zjawy – osobami dramatu. Są one niczym innym, jak alter ego bohaterów, projekcją ich sumienia i ukrytych myśli. Widma to: Rycerz – Zawisza Czarny z Grabowa, Stańczyk – słynny błazen na dworze Zygmunta Starego, Widmo malarza de Laveaux symbolizujące wewnętrzny dramat miłosny, Hetman, Upiór (Jakub Szela – przywódca sprowokowanego przez władze austriackie powstania chłopskiego w 1846r., zwanego rzezią galicyjską) oraz Wernyhora (legendarny lirnik i poeta ukraiński).</p>
Zła	<p><u>Makbet</u>, Wiliam Szekspir; <u>Balladyna</u>, Juliusz Słowacki; <u>Jądro ciemności</u>, Joseph Conrad; <u>Dżuma</u>, Albert Camus – Zła nie można pokonać, można je jedynie oddalić: „(...) bakcył dżumy nigdy nie umiera i nie znika (...)”. Nie można też mu się biernie przyglądać, ale trzeba działać przeciwko niemu. Zło ma tendencję do rozprzestrzeniania się, gdy natrafi na podatny grunt: „Każdy nosi w sobie dżumę, nikt bowiem nie jest od niej wolny. I trzeba czuwać nad sobą nieustannie, żeby w chwili roztargnienia nie tchnąć dżumy w twarz drugiego człowieka i żeby go nie zakazić”. Postawy wobec zła są zróżnicowane, można mu się poddać, ale można z nim też walczyć; <u>Opowiadania</u>, Tadeusz Borowski.</p>
Żyda	<p><u>Pan Tadeusz</u>, Adam Mickiewicz; <u>Mendel Gdański</u>, Maria Konopnicka; <u>Ludzie bezdomni</u>, Stefan Żeromski; <u>Medaliony</u>, Zofia Nałkowska; <u>Początek</u>, Andrzej Szczypiorski – Autor starał się uczciwie przedstawić stosunek Polaków do Żydów podczas okupacji. Jedni, narażając życie, pomagali Żydom, inni (np. Piękny Lolo) zachowywali się podle, bogacili na ich tragedii, I wśród Żydów nie brakowało zdrajców – panią Seidenman wydał właśnie Żyd, Bronek Blutman. Nie wszyscy Polacy byli dobrzy i szlachetni, nie wszyscy Żydzi niewinni, nie każdy Niemiec to zbrodniarz. Główna postacią powieści jest Irma Seidenman – Żydówka, która dzięki nordyckiej urodzie uniknęła przesiedlenia do getta, ukrywała się jako Marta Magdalena Gostomska. W końcu wydał ją konfident i została aresztowana przez gestapo. Z rąk oprawców udało się ją wyciągnąć dzięki pomocy polskich przyjaciół. W 1968 roku Gostomska-Seidenman została wyrzucona z pracy na fali ówczesnych antysemitycznych nagoniek, emigrowała do Francji.</p>

Powyższa tabela opracowana jest na podstawie notatek własnych oraz materiałów ze stron internetowych, umieszczonych poniżej, które polecam:

<https://www.epoki-literackie.pl/motywy-literackie.html>

<https://klp.pl/motywy-literackie/>

<http://motywyliterackie.pl/>

<https://streszczenia.pl/>

Dariusz Karczewski